

Sultan II Bayazid məmləkətinin Avropa içərilərində qurtaran tərəflərindən tutmuş ta Asiyanın içərilərinə qədərki əraziləri divardan asılmış dəri xəritədə nəzərdən keçirdi. Bir az yaxına gəlib hərbi qüvvələrinin cəmləşdiyi yerlərə nəzər yetirdi. Ötən gün ayrı-ayrı əyalətlərdən gəlmiş çaparların dediklərini yadına saldı. Məmləkətin heç bir tərəfindən təhlükə gözlənilmirdi. Atası Sultan II Mehmetdən qalmış əraziləri o xeyli genişləndirmişdi. Bir tərəfi Avropa, bir tərəfi Ərəbistan. Əlini dəri xəritənin üstünə qoydu. Baş barmağının ucu ilə çeçələ barmağının ucu xəritədə göstərilən ərazini tuta bilmədi, o biri əlini də qoydu. Yox, ərazi çox böyük idi. Bir az geri çəkildi. Təzədən bayaq əlini qoyduğu ərazini indi şəhər-şəhər təsəvvüründə canlandırmağa çalışdı. Bu əraziləri özünə məlum olan yollarla təsəvvüründə birləşdirmişdi. Dayandığı yer isə bu nəhəng məmləkətin mərkəzi idi.

Hökmdar qürurlandı, çünki atasının vəsiyyətinə demək olar ki, yerinə yetirmişdi. Ancaq bir para məsələlər qalırdı ki, bunu da həll etməyin yollarını axtarırdı. Birdən sultanın sanki fikri qarışdı. Onun üzünə bir kədər bulud çökdü. Xəyal onu atasının zamanından üzü bəri keçən vaxtlara apardı.

Axı bu Ağqoyunlu sülaləsinin gücü haradandır, nədəndir ki, onları Sultan Mehmet kimi qüdrətli bir hökmdra yenə bilmədi - sultan xəyalında sanki atası ilə üz-üzə dayanmışdı. Başını qaldırıb onun nə demək istədiyini bilmək istədi.

Sultan II Mehmet:

- Sənə elə gəlməsin ki, Ağqoyunlular asanlıqla məhv ediləcək qüvvə idi.

- Axı onların gücü nədə idi? Az qala dünyanın yarısına hakimlik edən Osmanlılar niyə Ağqoyunluları öz tabeçiliyinə ala bilmədilər? - Sultan II Bayazidə elə gəldi ki, atası qəzəbləndi. Xəyala dönüb qarşısında dayanan atasının qəzəbli gözlərinə baxa bilmədi. Başını yana döndərüb divanın sağ tərəfinə yeridi. Amma gördü ki, yox, atası burada da gözünün qabağındadır. Özünü toplayıb dodaqaltı sualını bir qədər başqa şəkildə təkrar elədi. Biz onların gücünün qaynağını bilməsək, öhdələrindən gələ bilmərik.

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

- Əgər onları tabe eləməsən, onda Anadoludan, Diyarbəkirdən gözünü çəkməli olacaqsan. Qafqaz da ki, öz yerində. Qoruyub saxlaya biləcəksənmi, sənə bu qədər torpaq qoyub getmişəm.

Sultan II Bayazid bu dəfə atasının xəyalını mülayim gördü.

- İndi dövrən dəyişib, Ərdəbil dərvişləri hakimiyyətə gəlib.

- Bir vaxt biz də Ağqoyunluları gücsüz bilirdik, ancaq zaman göstərdi ki, onlar elə də gücsüz deyillərmiş. Əgər bu Səfəvi ocağından pərvəriş tapanları tezliklə süpürüb tarixin zi-billiyinə atmasanız, başınıza bəla olacaq.

- Axı necə bu mümkündürmü? - Sultan II Bayazid yenə atasının xəyalından soruşdu

- Əlbəttə, mümkündür, elə Ağ-qoyunlu tör-töküntülərini onların üzərinə qaldırmaq lazımdı. Qoy özləri bir-birini didib-dağıtsınlar. Əlvənd Mirzə Ağqoyunlu Həsənin digər nəvəsi Sultan Murad, Zülqədər xanın qoşunları - onların hər biri Səfəvi ocağından gələnlərin qanına yerikləyib.

cəsarət yox idi ki, dinlənsin, nə üçün çağırıldıqlarını soruşsun.

- Mən sizi nə üçün çağırıbmışam, bilirsinizmi?

Yenə hamı çiyini çəkdi. Gözlər intizarla hökmdarın üzünə zilləndi. Axır ki, divanbaşı özündə cəsarət tapıb dilə gəldi:

- Möhtərəm sultan, bizim vəzifəmiz başımızla sultanın hüzurunda müntəzir olmaqdır. Nə buyursa, onu da icra edərək.

Sultan II Bayazid mümkün qədər çalışdı ki, qəzəbini bürüzə verməsin. Bilirdi ki, buradakıların hər hansı biri qəzəb qarşısında tir-tir əsəcək, bir ağıllı məsləhət də verə bilməyəcək. Ona görə də səsinə bir qədər də mülayimləşdirib soruşdu:

- Sizdən bir az əvvəl məndən soruşan oldu, özünü şah elan etmiş İsmayıl hakimiyyəti hansı gücdədir? Mən də cavab verə bilmədim.

Hökmdarın hüzurunda olanlar təəccüblə bir-birinə baxdı: «Belə cəsarətli adam kim olardı ki, hökmdara sual vermək gücündə olsun». Ona görə

- Hər biriniz Şah İsmayılın hakimiyyəti altında olan ərazilər haqqında mənə məlumat gətirin. Mümkün qədər Əlvənd Mirzəyə, Sultan Murada, Uzun Həsənin nəvələrinə xəbərlər göndərin, deyin ki, özlərini itirməsinlər atalarının hakimiyyətini bərpa eləsinlər. Mirzəni də mənim yanıma gətirin. Mühafiz tez sultanın mirzəsini içəri gətirdi.

Mirzə Sultan II Bayazidə təzim etdi, Sultan II Bayazid yerində əyləşən mirzəyə yazmağı işarə elədi.

- Mirzə, bizə yaxın dost olan Kürd Hacı Rüstəm dediklərimi yaz - və sonra üzünü divanbaşıya tərəf çevirdi. - Məktub hazır olan kimi ünvanına çatdırarsınız.

Sultan II Bayazid aramla diktə eləməyə başladı:

«Özəmətli əmir, alicənab böyük insan, mükəmməl hökm və möhtəşəm şan-şöhrət sahibi, mələk vəsfi, fələk cüssəli, adətlərin ən gözəl qoruyucusu, təbil və bayraq sahibi, mərhəmət əsintilərinin və mükafatların yaradıcısı Allahın inayətinə nail olmuş hörmətli Hacı Rüstəm bəy! Uca məqamı daimi olsun!

Şahlıq məqamının feyzi olan bu məhəbbət dolu məktubu oxuduqdan sonra Qızılbaş camaatının Bayan-duriyyənin dövlət adamlarına qarşı olan uzunmüddətli düşmənçiliyinin nə ilə nəticələndiyini öyrənin. Həqiqət bundan ibarətdir ki, bu bizim qüdrət sahibi olan uğurlu naiblərimizə məlum olmamış və bizim uca fələklərə bənzər dərgahımıza ərz edilməmişdir. Hazırda mübarək məktubumuz və ən yaxın adamlarımızın rəhbəri olan Keyvan Çavuş vəziyyət haqqında məlumat əldə etmək üçün tərəfinizə göndərilir. Sizin vilayətiniz o bölgələrə qonşu olduğu üçün həqiqəti (orada baş verənləri) siz daha yaxşı bilərsiniz. Bu şanlı məktubu gətirən sizinlə görüşmək şərəfinə nail olduqda sözügedən şəxsə (elçiyə) o tərəflərdə

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

romandan səhifələr

Sultan II Mehmetin xəyalı titrədi, bir anlığa oğlunun gözlərindən yox oldu. Sultan II Bayazid rahat nəfəs almaq istəyirdi ki, təzədən atası gözlərinin qabağında göründü. Şəhadət barmağını düz onun gözlərinə uzatdı.

- Bax, bu gözlərlə görməyincə, sənənin ağlın işləməyəcək. Bunun üçün görək onlarla qarşılaşasan.

- Axı sən də qarşılaşmışdın, - Sultan II Bayazid geri çəkilmədi, sözünü dedi.

- Mən də qarşılaşmışdım, bəli, - Sultan II Mehmet sanki oğlunun mühakiməsindən ikrah edirdi. Elə bu səbəbdən də qəzəbini gizlətmirdi. Elə həmin qəzəblə də sözünə davam elədi - O sülalənin gücü onda idi ki, onlar xalq tərəfindən sevilirdi. Xalq onların yolunda canlarını əsirgəmirdi. Bax, bu idi əsas səbəb, bildinmi.

- Bildim, ata, onu da bildim ki, biz Ağqoyunlu ərazilərindən gözümüzü çəksək, bəlkə bizim üçün daha yaxşı olar. - Sultan II Bayazidin bu sözləri deyəsən atasını lap hövsələdən çıxardı.

Sultan II Mehmetin xəyalı yaxınlaşıb oğlunun sinəsindən yapışdı. Onun dəmir kimi barmaqları az qala Sultan II Bayazidi boğmaqda idi. Hökmdarın nəfəsi tıncıxdı. Yaxınlıqdakı su dolçasından piyaləyə süzdü, başına çəkdi. Bir az sakitləşib özünə gəldi. Amma atası dayanıb gözləyirdi. Oğlu özünə gəlsin.

- Mən Əlvənd Mirzəyə məktub göndərmişəm. Onu başa salmaq üçün nə mümkündürdü hamısını yazmışam. - Sultan II Bayazid Əlvənd Mirzəyə göndərdiyi məktubu yada saldı.

- Bilirəm, yazmışan, bəs sonrası? Niyə davam etməmişən? İndi Əlvənd Mirzə haradadı, bilirsənmi? Təbrizdə vəziyyət necədi? Sultan Murad nə üçün Əlvənd Mirzəyə kömək eləmədi? Əgər onların qüvvələri birləşdirilməyibse, bu işdə sənənin də günahın var.

- Mən öz məmləkətimi idarə edirəm, öz məmləkətimin hər bir küncündən, bucağından xəbərim var.

- Sən Sultan II Bayazid unutmamalısan ki, sənə tabe olmayan hər kəsin hər addımından xəbərdar olmalısan.

Sultan II Bayazid başını aşağı saldı. Xeyli sakit dayandı, sonra xəyalından ayrılmaq üçün deyəsən başını da silkələdi. Bayaqqı dolçadan ovcuna su töküüb üzünə vurdu. İndi hər şey ona aydın idi. Atasının xəyalı ona doğru demişdi. O, əslində Təbrizdə özünü şah elan etmiş İsmayılın nə iş gördüyündən xəbərsiz idi. Özünü cəmləyib çıxış yolu axtardı. Bir az keçmiş əlini-əlinə vurdu. Yaxınlıqdakı mühafiz içəri girdi.

- Divan üzvlərini bura çağır, - dedi.

Divan üzvləri toplaşandan sonra Sultan II Bayazid onların üzünə baxıb, bir-bir nəzərdən keçirdi. Kimsədə bir

də suallı nəzərlərlə hökmdara tərəf yazıq-yazıq boylandılar.

- Bəli, bəli, Sultan II Mehmet soruşdu məndən.

Hökmdarın bu sözləri əmrə müntəzir dayanmış bu mənəsb adamlarını bir az da təəccübləndirdi, həm də qorxutdu. Yəqin ki, onlar yenə düşündülər: «Bəlkə, hökmdarın başı xarab olub, ağı çasıb?»

Divanbaşı dillənməli oldu:

- Möhtərəm sultanım, dedin ki, Sultan II Mehmet soruşub.

- Bəli, bəli, Sultan II Mehmet, - hökmdar onun sözünü ağzında qoydu.

- Axı - divanbaşı güclə birəcə kəlməni deyər bildi.

Sultan II Bayazid məsələni açıqlamalı oldu.

- Bəs atalarımızın ruhu bizdən soruşmazmı, siz neyləyirsiniz, nə iş görürsünüz?

Divanbaşı da başda olmaqla hər biri hazırlaşdı ki, hökmdara son aylar baş verən hadisələr haqqında bir-birini təkrarlayan məlumatları tutuquşu kimi təkrarlasınlar. Amma hökmdar sağ əlini yuxarı qaldırdı. Bu o demək idi ki, heç kim danışmasın. Əlbəttə, onlar üçün danışmamaq daha asan idi, ona görə də rahat nəfəs aldılar.

Sultan II Bayazid sözünə davam elədi:

baş verənlər haqqında əldə etdiyiniz doğru xəbərləri təqdim edin. Bu (vəzifəni) bizim şahənə lütfümüz hesab edərək bildiyiniz hər şeyi, heç bir əskikliyə yol vermədən söyləməklə sədaqətinizi isbat edin.

908-ci ilin Rəbiül-əvvəl ayında yazıldı».

Sultan II Bayazid son sözlərini də dedi, əlini aparıb alnını ovuşdurdu, deyəsən, düşündü ki, deyilməli nə qaldı. Daha yeni nəsə əlavə etmək istəmədi.

Sultan II Bayazid sanki onun əmrinə müntəzir olanları unutmuşdu, elə öz-özünə danışdı:

- Kürd Hacı Rüstəm bizə sadıqdır. Onun atası da bizim atamızın əmirlərini həmişə yerinə yetirməyə hazır olub. Düşünürəm ki, tezliklə məktub ona çatır. O da mövcud vəziyyət haqqında bizə xəbər göndərər. Biz də bilərik ki, Əlvənd Mirzə haradadır, Sultan Muradın qüvvələri nə qədərdir? Bu Səfəvi ocağını alovlandıranları başlıbaşına buraxmaq olmaz.

Əmirlər yer-yerdən dilləndilər:

- Bəli, bəli, hökmdar doğru buyurur.

Hava tutulmuşdu. Yay olsa da, şiddətli külək haradansa soyuq da gətirirdi. Deyəsən, hökmdar üşüdü. Bədəni silkələndi. Daha divandakılara heç nə deməyib, oradan çıxdı. Əvvəlcə bağ-bağçaya tərəf getmək istədi, amma yox, yönünü döndərüb hərəmxanaya sarı yollandı.

(Davamı var)